

*Találkozások az OPKM-mel***P. Bálint Márta****Emlékfoslányok az OPKM múzeumi osztályának életéből**

Az 1960-as években az ELTE történelem-pedagógia szakos hallgatójaként kerültem kapcsolatba először a könyvtárral. Egyetemi éveim alatt meglehetősen nagy mennyiségű kötelező olvasmányt kellett áttekintenünk, melyek nagy része szakmai folyóiratokban, szaklapokban publikált tanulmány volt. Ezeket csak helyben, az olvasóteremben lehetett tanulmányozni. Az olvasott anyag különösképpen a szakdolgozatom (diplomamunkám) írásakor volt jelentős mennyiségű. Másológép akkor még nem létezett, így rendszeresen ültem be az olvasóterembe, és naphosszat jegyzeteltem. Az Olvasószolgálat munkatársai közül élénken emlékszem Meider Magdára, Horánszky Nándorra, Csabay Károlyra, Valér Pálnéra – és még másokra is –, akik nagy szaktudásukkal segítettek a katalógusokban, bibliográfiákban, a külföldi szakirodalomban eligazodni. Rendkívül nagy segítséget jelentettek Dr. Jáki László pedagógiai szakirodalmi bibliográfiái, repertóriumai.

Felejthetetlen számomra, amikor a könyvraktár kiváló munkatársa, Hutter Sándor akár 1 méter magasságú könyvtornyot állával leszorítva és egyensúlyozva a lépcsőkön kettesével-hármasával szaladt fel a pincéből az első emeleti olvasóteremig, az olvasó asztaláig. Ő így gyorsabbnak tartotta a felszállítást, mintha a kis liftet – ami akkoriban még mechanikusan működött – használta volna.

1971-ben, az addig csak olvasóként ismert intézmény kenyéradó gazdám lett. Időközben – 1968-ban – múzeumi tevékenységgel bővült a könyvtár, és történelem-muzeológusokat vettek fel. Speciális neveléstörténeti tanulmányaim révén némi kutatási gyakorlattal kerültem a Múzeumi Osztályra, melyet akkor Dr. Köte Sándor egyetemi tanár – akinek előzőleg hallgatója voltam az egyetemen – irányított részfoglalkozású vezetőként. A múzeum első évtizede, az 1970-es évek a pedagógiai emlékek feltárásának, gyűjtésének hőskorát jelentette. Akkoriban mindössze három muzeológus dolgozott az osztályon, valamint egy nyugdíjas fizika tanár, akit név szerint is szeretnék megemlíteni: Csekő Árpád, az ELTE Kísérleti Fizika Tanszékének nyugalmazott docense, a fizikusok doyenje, akinél senki sem ismerne jobban a fizika és kémia tanításához használt kísérleti eszközöket. Rendkívül fontos volt az ő szakértelme, mivel gyűjteményeink elsősorban az iskolai szertárak selejtezésre ítélt, régi fizikai-kémiai eszközeivel gyarapodtak. Meghatározásukat, működésük leírását készítette Csekő tanár úr.

Ahhoz, hogy a múzeumi gyűjteményt megalapozzuk, országsszerte kerestük fel a nagy múltú iskolákat, pincétől a padlásig a szertárakon át kutatva válogattuk ki a megmentésre érdemes anyagokat, melyek az egyes tantárgyak oktatásának reprezentáns darabjai voltak. Nagyszerű tárgyakat sikerült „kibányásznunk”, melyek a későbbiekben restaurálva kiállításaink látványos darabjaivá váltak. Így pl. kuriózumnak számított az 1830-as évekből származó Holdtérkép, vagy a 18.

századi éggömb, a 19. századi asztrológiai eszközök. A felsorolást hosszan folytathatnám.

Egyik vidéki gyűjtő utunk alkalmával az egykori elemi iskola padlását szerettem volna megnézni. A létra azonban rövidnek bizonyult. Valamiképpen felkapaszkodtam a nyitott padlásajtóig, bejutottam a padlásra, ott örömmel fedeztem fel a régi iskolapadokat. Visszafelé azonban sehogy sem akarta elérni a lábam a létra felső fokát. Kénytelenek voltak egy hosszabb létrát keríteni, így épségben leértem a talajra.

Az 1980-as évektől – a gyűjtemények gyarapodása, valamint az osztály létszámának bővülése következtében – már egyre több kiállítást rendezhettünk. Állandó kiállító helyiség hiányában az ország több múzeumában volt időszakos kiállításunk. Két emlékezetes élményt idézek fel: Békéscsabán, a Munkácsy Mihály Múzeumban rendeztem a *Kemény Gábor* emlékkiállítást. A szállásom a múzeum udvarán lévő vendégszobában volt. Este – egész napi intenzív munka után – szerettem volna valami vacsorára valót vásárolni, csak hogy elfelejtettek kulcsot adni az udvari kapuhoz. A múzeumban senki sem tartózkodott már, a kerítés túl magasnak bizonyult, így aztán maradt az étlen-szomjan pihenés, alvás.

A másik élmény Sárospatakhoz kötődik, ott rendeztük *Droppán Éva* kolléganővel a református Nagykönyvtárban a *Comenius* emlékkiállítást. Szállásunk a Vármúzeum lakótornyában, a hírneves Sub Rosa szomszédságában volt, valódi baldachinos ágygal. Így aztán – ha csak néhány éjszakára is – várúrnőnek éreztük magunkat.

Állandó kiállításra alkalmas helyiség hiányában – számos próbálkozás, terv és kezdeményezés sikertelensége miatt (erről bővebben ld. *Törekvések a pedagógiai múzeum elhelyezésére* = OPKM évkönyve 1988. 53–65. p.) – nagyobb fontosságot kapott az Ercsiben lévő *Eötvös József* Emlékmúzeumunk. Eötvös József halálának 100. évfordulójára, 1971-ben a hajdani Eötvös kúriához tartozó, 19. század elején épült ún. vendégház két helyiségében nyílt meg az első kiállítás *Szócska Magda* muzeológus közreműködésével. Majd 10 év múlva mód nyílt némi bővítésre, illetve 1988-ban az egész épületet birtokba véve nyitottuk meg jelenlegi formájában a múzeumot.

Két emlékezetes kép kitörölhetetlenül él bennem a rendezési munkálatokkal kapcsolatban.

Az 1981-es megnyitó előtti napon az elkészült sötétítő függönyöket szerettük volna feltenni, de a szükséges fémkarikákat nem varrták fel. Egy napig tartó munkával sikerült felvarrnom a vastag, többretegű anyagra a karikákat, és így az utolsó pillanatban a helyükre kerülhettek a függönyök. Ez azért volt lényeges, mert sötétítés nélkül Jáki tanár úr nagy szakértelemmel összeállított diaképeiből a nyári ragyogó napsütésben igen keveset élvezhetett volna a megnyitó közönsége.

1988-ban, a teljesen újra rendezett, kibővített kiállítás megnyitója előtti éjszákán még folytak az utolsó munkálatok. *Horváth Ferenc* grafikusművész, a kiállítás kivitelező rendezője hajnalig működött. Mikor másnap reggel megérkeztem, a bejáratnál mosolyogva, frissen, elegánsan fogadott Horváth Feri. Hogy csinálta –

örökre titok marad, hiszen neki is Budapestre kellett feljönnie hajnalban és visszaérkeznie Ercsibe.

A pedagógiai múzeum gyűjteményeinek gyarapodása miatt egyre nagyobb gondot okozott a raktározás. Ez némileg megoldódott, amikor 1983-ban a XI. kerületben az akkori Szakasits Árpád úton – ma Etele út – mintegy 260 m²-nyi raktárterületet kaptunk. Ez ugyan kissé távol esett a központi épületünktől (V. Honvéd u.), de az intézet gépkocsijával és *Czigány László* gépkocsivezető ügyességével megoldottuk a szállítások nagy részét.

Egy alkalommal iskolai bútorokat, köztük egy hatszemélyes iskolapadot szállítottak új raktárainkba. Csakhogy a több méter hosszú paddal nem tudtak befordulni a raktárak előterébe, illetve a keskeny folyosóról a raktárba (panelházak legalsó szintjén voltunk). Nem maradt más hátra, mint az, hogy az első emeleti lépcsőházi ablakon kellett beemelni a padot, és onnan a szélesebb lépcsőn már nagy nehezen le tudták hozni.

Az OPKM-ben töltött 23 aktív évemre, valamint a nyugdíjazásom után további 11 év részfoglalkozásuként eltöltött időszakra visszagondolva még számtalan élményről beszélhetnék. Sok kedves kollégáról, „főnökről” szólhatnék, az osztályok közötti együttműködésről. Például részt vettünk a Könyvtári Osztály munkatársai mellett a tájékoztató-kölcsönzési munkában, a teljes körű könyvtári revízióban (én a tankönyvgyűjteményt ismerhettem meg). Említhetném a nyelvtanulást, teljes önszerveződéssel, reggel az Olvasóterem nyitása előtt, a hazai és szomszédos országokba szervezett kirándulásokat, „vándor” színházi és uszodabérleteket stb. De ez a múlt, amire utólag a mindent megszépítő emlékezet borít fátylat.

Az utolsó évtized – az 1990-es évek közepétől – a múzeum életében sok szép eredményt hozott: a magyar iskola millenniuma (*Dr. Kelemen Elemér* és *Villangó István* szervezésében), országos rendezvények, kiállítások (így az OPKM kiállítása a Petőfi Irodalmi Múzeumban 1996-ban), jubileumi kötet. 1997-ben a jelenlegi épületben a múzeumi raktárak, kiállítótér és munkaszobák birtokba vétele. 1998-ban az OPK 40. évfordulójára rendezett kiállítás. Mindezekben még részt vehettem.

Jó lenne meglátni az új állandó kiállítás megvalósulását, ami a 2008-ban 40 éve tartó múzeumi munka csúcspontját jelentené.